

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

Кафедра конституційного і міжнародного права факультету № 4

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
до практичних занять**

з навчального предмету

**«Основи конституційного права. Забезпечення прав і свобод
людини. Практика Європейського суду з прав людини»**

професія

5162 Поліцейський

Спеціалізація: патрульна поліція, кваліфікація: поліцейський підрозділ
превентивної діяльності

Спеціалізація: кримінальна поліція, кваліфікація: поліцейський
кіберполіції

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 4.
Протокол від 16.08.2023 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 ХНУВС (протокол від 10.08.2023 № 15).

Розробник: доцент кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент Радченко О. І.

Рецензент: доцент кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент Кіріка Д. В.

1. Розподіл навчального предмету за видами занять:

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Усього	У т.ч. на практичну роботу
1	Конституція України – Основний Закон Держави. Верховенство права. Засади конституційного ладу України	2	
2	Конституційна система органів державної влади. Органи місцевого самоврядування. Громадянство України як один з інститутів конституційного права	4	2
3	Забезпечення основоположних прав людини	4	
4	Національні та міжнародні стандарти щодо свободи від катувань	4	
	Проміжний контроль (залік)	2	2
	Усього годин	16	4

2. Методичні вказівки до практичних занять

Тема № 1. Конституційна система органів державної влади. Органи місцевого самоврядування. Громадянство України як один з інститутів конституційного права.

Практичне заняття № 1. Конституційна система органів державної влади. Органи місцевого самоврядування. Громадянство України як один з інститутів конституційного права.

Навчальна мета заняття: сформувати комплексне уявлення про наявну конституційну систему органів публічної влади в Україні, а також про громадянство України як один з фундаментальних інститутів конституційного права та невід’ємний атрибут сучасної держави.

Кількість годин – 2 год.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно з розкладом занять).

Навчальні питання

1. Загальна характеристика конституційної системи органів державної влади.
2. Президент України та органи законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні.
3. Система органів місцевого самоврядування.
4. Конституційно-правовий статус людини й громадянина. Громадянство України.
5. Конституційно-правовий статус іноземців, біженців та осіб без громадянства.

Письмові завдання

1. Верховна Рада України внесла зміни до Закону України «Про Службу безпеки України», які закріпили за парламентом право призначати Голову Служби безпеки України. *Чи відповідають ці зміни Конституції України? Який орган згідно з чинним законодавством має право призначати Голову Служби безпеки України?*

2. Верховна Рада України 227 голосами прийняла закон про внесення змін до ст. 98 Конституції України, згідно з яким повноваження Рахункової палати було розширено, після чого спрямувала його до Конституційного Суду України. Згодом, отримавши позитивний висновок Конституційного Суду України, парламент на наступній черговій сесії 285 голосами остаточно схвалив цей закон та спрямував його на підпис Президентові України. Останній відмовився його підписувати, аргументуючи свою позицію тим, що Верховна Рада України порушила конституційну процедуру розгляду та прийняття змін до Конституції України. *Чи мав рацію глава держави, відмовляючись підписувати цей закон? Який порядок внесення змін до Основного Закону України?*

3. Громадянин Молдови звернувся до Державної міграційної служби України із заявою про надання йому статусу біженця, аргументуючи своє прохання переслідуванням його на батьківщині за скоєння ним дрібного злочину, а саме крадіжки на суму, еквівалентну 80 доларів США. Державна міграційна служба України, розглянувши цю заяву, задовольнила її та надала громадянину Молдови статус біженця. Міністерство закордонних справ Молдови відразу висловило свою незгоду з таким рішенням України. *Чи правомірно вчинила Державна міграційна служба України? За яких умов особу не можуть визнати в Україні біженцем?*

4. Кабінет Міністрів України як суб'єкт законодавчої ініціативи подав на розгляд Верховної Ради України законопроект про внесення змін і доповнень до чинної Конституції України, які передбачали розширення його власних повноважень. Верховна Рада України відмовилася розглядати цей законопроект та повернула його назад до Уряду. *Чи мав право парламент відмовляти Уряду у розгляді цього законопроекту? Як ви гадаєте, яка норма Конституції України могла стати юридично підставою для прийняття парламентом такого рішення? Хто є суб'єктами права ініціювати внесення змін до Конституції України?*

5. Кабінет Міністрів України ухвалив постанову, якою визначив право особи на вільний доступ до всесвітньої мережі Інтернет як основне (конституційне) право громадянина України, встановив гарантії його реалізації, а також обмеження цього права в інтересах безпеки суспільства й держави. *Оцініть відповідність даної постанови Конституції України. Якими нормативно-правовими актами можуть визначатися права і свободи громадян України, гарантії їх реалізації?*

Хід проведення заняття

I. Порядок проведення вступу до заняття.

У вступній частині практичного заняття формулюється його мета та визначаються навчальні питання, що мають бути розглянуті; оголошуються завдання, аналіз яких забезпечує досягнення навчальної мети. Підкреслюється теоретична і практична значимість з'ясування питань, пов'язаних із визначення конституційної системи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, поняттям прав і свобод людини, юридичною природою та класифікацією прав людини, відмінністю обмеження прав людини від їх порушення, визначення змісту конституційно-правового статусу іноземців, біженців та осіб без громадянства.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

Практичне опанування навчального матеріалу під час заняття здійснюється шляхом обговорення здобувачами вищої освіти під контролем викладача заздалегідь підготовлених ними відповідей на навчальні питання, перевірки й оцінювання викладачем підготовленого матеріалу. При цьому відповідь на кожне навчальне питання повинна бути викладена в окремому зошиті у письмовій формі, із посиланням на відповідні норми національного законодавства, насамперед Конституції України, а за необхідності й міжнародних документів, практики Європейського суду з прав людини.

Практичне заняття передбачає групове та/або індивідуальне вирішення конкретних життєвих ситуацій, сформульованих у вигляді практичних завдань, моделювання можливих ситуацій, бінарні заняття за участю практичних працівників Національної поліції України та органів державної влади та місцевого самоврядування. Під час розгляду навчальних питань в межах теми практичного заняття для поточного контролю рівня знань слухачів можуть використовуватись тестові завдання.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

У заключній частині заняття підводяться підсумки щодо розгляду усіх навчальних питань з теми практичного заняття, робиться висновок щодо загальної характеристики конституційної системи органів державної влади та органів місцевого самоврядування, наповнення змістом конституційно-правового статусу людини і громадянина, іноземців, біженців, осіб безгромадянства, а також значення для держави інституту громадянства.

Література

Основна:

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. (зі змін.). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Вибірчий кодекс України: Закон України від 19 грудня 2019 р. № 396-IX (із змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>
3. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 8 лип. 2011 р. № 3671-VI (зі змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>.

4. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 3 лютого 2015 р. № 141-VIII (із змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/141-19>
5. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII (із змін.). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/794-18>
6. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 р. № 116/95-ВР (в ред. Закону від 22 грудня 2005 р. № 3277-IV) (із змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/116/95-вр>
7. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII (із змін.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
8. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР (із змін.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
9. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV (із змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14>
10. Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII (зі змін.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
11. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вер. 2011 р. № 3773-VI (зі змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>.
12. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI (із змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>
13. Аракелян М. Р. Міжнародно-правовий захист прав людини: навч.-метод. посібн. Київ, Вид-во Фенікс, 2019. 194 с.
14. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право: підручник. Київ: Фенікс; 2018. 762 с.
15. Войціховський А. В. Міжнародне право: підручник. Харків: ХНУВС. 2020. 544 с.
16. Дотримання прав людини в правоохоронній діяльності: навч. посіб./ І. П. Андрусяк, Д. Є. Забзалюк, П. М. Лепісевич та ін.; за заг. ред. Д. Є. Забзалюка, Р. Б. Тополевського. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 320 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2803>
17. Забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності: навч. посіб. / кол. авт.; ред. В. О. Боняк. 2-е вид., перероб. і доп. Дніпро: ДДУВС ; Ліра ЛТД, 2018. 260 с.
18. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 554 с.
19. Конституційне право України: підручник. Ужгород: ВД «Гельветика», 2018. 461 с.
20. Конституційне право: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2017. 358 с.
21. Конституційне право: підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука. Харків, 2019. 484 с

Додаткова:

1. Афанасенко С. І. Конституційні гарантії прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 3. С. 3–5.
2. Бакумов О. С. До питання про якість законів у контексті відповідальності парламенту. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. Республіка Молдова, August 2019. Nr. 4 (38). С. 25–31.
3. Бакумов О. С. Проблематика юридичної відповідальності держави в позиціях Конституційного Суду України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2, т. 1. С. 3–11.
4. Гайдар М. Є. Принципи місцевого самоврядування в аспекті процесу об'єднання територіальних громад в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 4 (29), т. 2. С. 8–13. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/426>.
5. Дахова І. І. Принцип єдиного громадянства в законодавстві та практиці України та зарубіжних країн. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 26. С. 95–109.
6. Закоморна К., Юхименко Д. Досвід функціонування інституту глави держави в системі стримувань та противаг у пострадянських країнах: перспективи для України. *Право і суспільство*. 2021. № 5. С. 122–126. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/5/21.pdf>
7. Коломієць Ю. М. Проблема конституційного регулювання промульгації законів Президентом України. Конституція України: ціннісний вимір 25-річного досвіду державотворення та правотворення: Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23 червня 2021 р.) / КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 2021. С. 221–224.
8. Радченко О. І. Проблемні питання прийняття до громадянства України деяких категорій осіб. *Міжнародно-правова оцінка російської воєнної агресії в Україні та захист фундаментальних прав людини*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 лип. 2022 р.) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Асоціація українських правників. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. С. 273–276.
9. Садовська О. М. Система конституційних принципів правового статусу людини та громадянина в Україні. 2019. С. 75–79. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/24457/1/75-79.pdf>
10. Шапенко Л. О., Райчук М. В. Принципи правового забезпечення судової влади в умовах євроінтеграції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 5 (34). С. 24–30. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/640>.
11. Шинкарук Т. А., Нестерець О. Л. Повноваження центральних органів виконавчої влади та їх відповідальність. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 19. С. 130–136.

3. Рекомендована література (основна, додаткова), інформаційні ресурси в Інтернеті

3.1. Основна:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змін.). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> № 1402-VIII (із змін.).
2. Виборчий кодекс України: Закон України від 19 грудня 2019 р. № 396- IX (із змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>
3. Загальна декларація прав людини: прийнята ООН 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята РЄ 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Конвенція ООН від 10.12.1984. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнятий ООН 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: прийнятий ООН 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042
8. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 3 лютого 2015 р. № 141-VIII (із змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/141-19>
9. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV (із змін.). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
10. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26.01.2021 р. № 1135-IX (із змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>
11. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. № 2235-III (із змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>
12. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII (із змін.) URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>
13. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV (із змін.). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
14. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5207-VI (із змін.). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>
15. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII (із змін.). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/794-18>
16. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII (із змін.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>

17. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР (із змін.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
18. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII (із змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
19. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 р. № 3773-VI (із змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>
20. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 р. № 2790-XII (в ред. Закону від 22 березня 2001 р. № 2328-III) (із змін.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>
21. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII (із змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
22. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI (із змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>
23. Дотримання прав людини в правоохоронній діяльності: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 319 с.
24. Конституційне право України: підручник / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський та ін.; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків: Право, 2020. 592 с.
25. Конституційне право: підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука. Харків, 2019. 484 с.
26. Права людини у міжнародному праві: підручник / за заг. ред. А. В. Войціховського. Харків: ООО «Планета-Принт», 2021. 404 с.
27. Сироїд Т. Л., Фоміна Л. О. Міжнародний захист прав людини: навчальний посібник. Харків: Право, 2019. 310 с.
28. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Компендіум / О. В. Сердюк, Ю. В. Щокін, І. В. Яковюк. Харків: Право. 2019. 404 с.

3.2. Додаткова:

1. Антошкіна В. Особливості тлумачення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та застосування практики Європейського суду з прав людини під час здійснення судочинства в Україні. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. № 2. С. 117–118.
2. Афанасенко С. І. Конституційні гарантії прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 3. С. 3-5.
3. Ахтирська Н. М., Касько В. В., Маланчук Б. А., Мелікян А., Пошва Б. М., Фулей Т. І., Шукліна Н. Г. Застосування в Україні європейських стандартів протидії жорстокому поводженню і безкарності: науково-

практичний посібник для суддів / За заг. ред. проф. Маляренка В. Т. Київ : «К.І.С», 2018. 320 с.

4. Бабаєва О., Іорданова О., Лагутіна К. Право на невтручання у приватне та сімейне життя: практика Європейського суду з прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 220–227. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/5/36.pdf>

5. Бакумов О. С. До питання про якість законів у контексті відповідальності парламенту. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. Республіка Молдова, August 2019. Nr. 4 (38). С. 25–31.

6. Бакумов О. С. Проблематика юридичної відповідальності держави в позиціях Конституційного Суду України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2, т. 1. С. 3–11.

7. Бойко І. Консультативна юрисдикція Європейського суду з прав людини. *Юридичний вісник*. 2020. № 2. С. 64–72.

8. Буханевич О. М., Івановська А. М. Конституційний контроль як вид державного контролю: змістовно-функціональна характеристика. *Публічне право*. 2019. № 4 (36). С. 9–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2019_4_3.

9. Вітик Ю. Дотримання прав і свобод людини: принцип діяльності Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 116–121. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/5/20.pdf>

10. Вітюк Д. Л., Павлюх О. А. Вибори як форма безпосередньої демократії: теоретико-правовий аспект. *Альманах права*. 2019. Вип. 10. С. 115–121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ap_2019_10_25

11. Гайдар М. Є. Принципи місцевого самоврядування в аспекті процесу об'єднання територіальних громад в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 4 (29), т. 2. С. 8–13. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/426>.

12. Гудзь Л., Гудзь Т. Принцип загального виборчого права: міжнародні стандарти та перспективи законодавчої реалізації в Україні. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2020. С. 30–39. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/16370>

13. Гудзь Т. І. Форми посягання на конституційний лад України // Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє: тези доп. міжнарод. наук.-практ. конф. (Харків, 22 лист. 2019 р.). Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х.: ХНУВС. С. 132–133.

14. Дахова І. І. Принцип єдиного громадянства в законодавстві та практиці України та зарубіжних країн. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 26. С. 95–109.

15. Деркач А. Міжнародно-правові стандарти захисту прав людини та їх відображення в Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 124–127.

16. Закоморна К., Юхименко Д. Досвід функціонування інституту глави держави в системі стримувань та противаг у пострадянських країнах: перспективи для України. *Право і суспільство*. 2021. № 5. С. 122–126. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/5/21.pdf>

17. Касинюк Л. А., Мельник Е. А. Правова держава та проблеми становлення її в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 28–32. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2019/6.pdf

18. Коваленко В. Механізм захисту прав і свобод людини в діяльності Національної поліції України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. Т. 19, № 1. С. 81–87. URL: <https://ojs.naiaau.kiev.ua/index.php/lawjournal/article/view/1212>

19. Коломієць Ю. М. Проблема конституційного регулювання промудльгації законів Президентом України. *Конституція України: ціннісний вимір 25-річного досвіду державотворення та правотворення*: Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23 червня 2021 р.) / КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 2021. С. 221–224.

20. Коломієць Ю. М., Гудзь Л. В. Правопорушення на виборах в Україні та шляхи їх подолання. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal)*. 2019. № 6 (46). С. 51–54.

21. Кузьменко Ю. В. Аналіз правового механізму заборони катувань в Україні. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 14. С. 49–54.

22. Курцев О. Ю. Поняття та ознаки унітаризму як принципу конституційного ладу України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2020. № 44. С. 107–112.

23. Лазарева М. Д. Стан забезпечення прав людини в Україні на сучасному етапі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 51–53. URL: http://lsej.org.ua/1_2020/13.pdf

24. Ляшенко Р. Д., Добровінський М. М. Тлумачення Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод у світлі сучасних концепцій праворозуміння. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 3. С. 361–365.

25. Манукян В. І. Страсбурзьке право. Європейський суд з прав людини. Право, практика, коментар. Харків: Право, 2019. 600 с.

26. Посібник із застосування статті 5 Європейської конвенції з прав людини. Право на свободу та особисту недоторканність. Рада Європи. Європейський суд з прав людини, 2020 рік. 75 с.

27. Радченко О. І. Проблемні питання прийняття до громадянства України деяких категорій осіб. *Міжнародно-правова оцінка російської воєнної агресії в Україні та захист фундаментальних прав людини*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 лип. 2022 р.) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Асоціація українських правників. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. С. 273–276.

28. Розвиток форм безпосередньої демократії в Україні: аналіз доцільності та перспектив застосування: аналіт. доп. / Павленко І. А., Даниляк О. О., Макаров Г. В., Руденко А. В. Київ: НІСД, 2019. 65 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-12/dopovid-1.pdf>

29. Рябовол Л. Т. Державний суверенітет: наукові підходи до визначення поняття і ступеня обмежень в умовах глобалізації. *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право*. 2019. № 3(43). С. 262–266.

30. Садовська О. М. Система конституційних принципів правового статусу людини та громадянина в Україні. 2019. С. 75–79. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/24457/1/75-79.pdf>
31. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти: навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О. О., 2018. 208 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_6_copy.pdf
32. Сябренко В. В., Татарінова А. В. Верховенство права як основоположний принцип правової держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 73–76. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-4/16>
33. Федоренко В. Л. Система конституційного права: поняття та генезис. *Право і суспільство*. 2020. № 4. С. 35–46. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/4_2020/8.pdf
34. Цебенко С. Особливості захисту Європейським судом права людини не зазнавати катування та інших форм жорстокого поводження та покарання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2018. № 894, вип. 18. С. 38–44.
35. Черногоренко І. Виконання рішень Європейського суду з прав людини: місія не здійснена чи нездійсненна. *Судово-юридична газета*: сайт. 2020. URL : <https://sud.ua/ru/news/blog/158858-vikonannya-rishen-yevropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini-misiya-ne-zdiysnena-chinezdiysnenna>
36. Шапенко Л. О., Райчук М. В. Принципи правового забезпечення судової влади в умовах євроінтеграції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 5 (34). С. 24–30. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/640>.
37. Шинкарук Т. А., Нестерець О. Л. Повноваження центральних органів виконавчої влади та їх відповідальність. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 19. С. 130–136.

3.3. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://portal.rada.gov.ua/> – офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.ccu.gov.ua> – офіційний сайт Конституційного Суду України.
3. <https://www.kmu.gov.ua/> – єдиний веб-портал органів виконавчої влади України.
4. <https://www.president.gov.ua/> – офіційне інтернет-представництво Президента України.
5. <https://www.coe.int/en/web/execution/news> – Департамент з виконання рішень ЄСПЛ Ради Європи.
6. Стислі виклади рішень (за алфавітом) (minjust.gov.ua)